

Neuigkeiten aus Wissenschaft und

OPUPP

Puerus pulchuli Puerus pulchuli h. Puerus pulchuli.

CELESTE SEPTEMBER 36:

ՕՐԻՆԱԿԱՆ

ԱՊՐԵԼ 30 ՄԵԾԻ 1841

ԿՈՍՏԱԴՆԱԼԻՊՈՒՄ

20 $\prod_{ij} u_{ij}/u$:

Անչափ որ ծանուցած ենք՝ նոր կադղի-Շէն
ըթիքը Եղիպտասի ժաւանդակալոն կատալութեաւ
Նը համար, վշտաբար լրման ըլլութ ամսուս 12
ին եղած ժողովյն մէջ, որոշեցին որ Ք.Էմուլ էն
ֆէնտին, մէքտուպՃիի գրտուն գլխաւոր գործաւ
կալերէն, Վէհէմէտ Ըլի փաշային տանէ. յիշեաւ
կադղի-Շէրիքը ։ Ուստի մօտ օրերս Վդէքսանդ
ըիս պիտի երթաց աս գործակալը, Ուստաց պատեւ
բազմական շողենաւովը Եդոալ Փոլէու կոչված ։

Վեցամ ուրբաթ օր վեհափառ Ալքան ևս իր
հածութիւնը արվաւ ու հաստատեց այս հրովար-
տակը, որուն օրինակը խելցյն դաշնակից տէրու-
թեանց գեսպաններուն խրկեց արքունական Դու-

Անցած ուրբաթ օր՝ Կողին Ահավատութիւնը
Պէտք գնաց, բժշկապետ Ապոռլըն էֆենսիին
ամարանոյը, ուր տեղ երկար ժամանակ պարտակէն
ետքը պարտէզին մէջ, որն որ յնչափ շատ զուար-
ճալի է թէ մէջի պատուական տունի լուզը և թէ
գեղեցիկ ձեռով, երեկովն կերակուրը հոն կերու-
ու յիտոյ իր ոլուսոր դարձաւ :

— Խոմայի լ պէջը գարանթիւնացի հօղաբարձուն
ինկու իր իշխանութենէն . բայց զիս չնեք դիտեք
թէ ո՞վ պիտի լաջորդէ անոր :

— Երգըումինախկին կառաւլարիչ Հաֆրդ փաշ
շնի կոստանդնուպոլիս հասաւ Տրավերինի վերջին
շաբանաւում :

շողինաւով :
— Ն . Ա մեմութիւն բժշկապետին որդին խոյ
լուլլահ էջէնստին , կառավարիչը ուսմանց արքայա-
կան դպրատանը Դալաթա Սարսոյին , Օմիւրնիոյի
Վօլա անուանեցաւ :

— Յունաց նոր սլատրիարդը անցած ուղևոթ օր
մեծ հանդէսով պայշելութիւն գնաց արագքին գոր-
ծոց պաշտօնաւոսը բարձրավագատիւ Ծիծառը փա-
շոյին :

— Կորին վեհ սիառութեան Ըստընդի կայսեր
տօնախմբութեան անուեալ կիսակի սովորութան տառ

տօսալիս թրութիւնը ասցեալ զիրամիլ սովորութիւն արաւ
բողոքթեամիջ կատարեցաւ : Եւ աւատառւն ձայնաւը
պատարագ եղաւ Անդա Մարիամի եկեղեցին , ու
ինչ օրէն ետքը Եւաբրիոյ զեսպ մնը փառաւոր հայշ
կիրոյթ մը ըրաւ քանի մը զեսպ մննելու և իր պաշտ
պանութեամիը տոկոս եղած երեսելի վաճառականնեւ
րուն . Հրատիրված էին նուև Ծիզո փաշան և Ծիֆու
աթ փաշան , այգունի Դրանը աւաջին թարգման
Ավֆեկ էֆէնտին , և արտաքին գործոց պաշտու

Նատարին միւսթէշար Ալի Էֆենտին : Ուզա փաշան
Վրատրիայի կոյսեր կենդանաթեանը համար բարե-
մաղթութիւններ ընկըռվ գինի խմեց , Վրատրիոյ
դեսպանն ալ ։ Ա եհափառութեան Առւլլան Ալ-
տիւլ ՈՒՃիտի կինացը համար :

— Կառավարութիւնը դրամանենդ (խալպապան)

ԹԱՐԱՎՈՒՆԻ

Բնդրապըւրկ, 22 տպրիլ : Միծ Նախանձաւու
բութիւն մը կայ Հիմակ Առուսաստանու մէջ ար
հետաները ծաղկեցնելու : Աորին ԱհՀափառու-
թիւն՝ Ակեզզայու կայսրը շատ յօժարութիւն կը ցը-
ցունէ երկրթէ Ճամբաներ շնուր տալու, մասճէ-
լով որ մէկ ազգու միջոց մին են անձնք տա ընդար-
ձակ Տէրութեան դանակոն կողմբը մէկդմէկու հետ
շրւուլ հազրից ակցութիւն ոնննախու : Ոտո օրեւ
ըըս մէկ երկրթէ Ճամբայ մը պիտի շնուի Ծեղրօ-
սլուրկի և Յօսկայի մէջ, ուրիշ քանի մը Ճամբա-
ներ աւ շնուր են գէպի հարաւային կողմին :

Ըողենաւելու ճամբորդութիւնը ևս շարաւակվի պիտի կանոնաւոր ընթացքով՝ և խողուլս զեար Առ սավիս ու Տանձիք քաղղբըներուն մ.ջ. : Եւ զէն ըրտած են առաջին ճամբորդութիւնը, հինգ օրվան մէջ Պարսավիսային Պալթիկ ծովը էրթալով. աւ առելի քիչ առենի մէջ կէրթային, թէ որ ամբողջ

Նըկու օր Բացք ու մատին քաղքեները չե կենացին :
Ն . Ա . Նիկողայոս կայսրը՝ յայտաբարութիւն մը
հաստարածեց իր անդրանիկ որդուոյն հարանեաց օ-
րը , որ ամսուս 16 ին կստարեցաւ , որով կը հաշ-
ւիրէ իր հալուսակները որ աղօթք ընեն որպէս զե-
օրհնէ Վատուտք այս նոր ամսուսիները : Ահսարովին չ-
մեծ գրւգսին կինը Ահսարէվնա և մեծ դքսուհի պի-
տի կրցլի :

Նոն յայտարարութեանը հետմ իւքաղ մը այսինքն
Հրովարտակ մը ևս հրատարակեց , որ կալուածքի
ո էրերը փոխ ստակ առնեն Տէրութեան մնառուկին
ու անով հօգ տանին նորոգեն իշխնց ստացուածքնեւ
լը (չեֆուլիները) , որոնք ապահութիւն պիտի
համարվին յիշեալ մնառուկին :

Աս մեծ դուքսին հալասնիքը կանչըւոծ էին, մեծամեծներէն՝ ի զատ երկու աւտոջին կարդի վաճառականներուն ժողովը, Նմանապէս Տեղապուրկը բնակող գտարազգի վաճառականները :

ԱՐԵԲԻԳԱ

Վիացեալ՝ Ամէանգներ :

Արեւդ Ուշաթէրն շոգենաւը՝ Եիւ Խօսք հասաւ ապէ
բիլի 18 ին նամակնելուիլը :

Դեռ ձայն մը չի լւա Որէզիտան շոգեննաւուն վրա բայցու, թէպէտեւ Ենդիլիան կղզիներուն լուրերը առէնք տպբիլի 2 ին գլուխած :

Կեւ Խօսքի խորհրդաբաննին մէջ մեծ վէճ մը եւ
դաւ ամսուս 7 ին , Վ . Հօմանի առաջարկութեանը
վրայ որ կը իմնդրէր ազատութիւն տալ Վաք-1 էօ
տին , ըսելով թէ իր բանտարկութիւնը ազգային
պատույդէմէ , քանի որ մեծ հարիտանիայի կառաւ
վարութիւնը իր վրան առած է Վարոլինոյի գործը :
Բայց աս վէճին եղբակացութիւն մը (նէժիձէէ մը)
չի տրվին :

19 ի՞նչ վիացեալ Նահանգաց նախագահը առաջին անդամ Ասէինկդոն գտնըվող գեսալանները ընդունեց : Առ Քօքս Անդգետյի գործակալը որ գահէրէց ըլլալով մէջնկնին անոր կիյնար իր պաշտօնակիցներուն կրողմանէ խօսիլ , հիւանդութիւն մը պատճառելով հոն չի գտնըվեցաւ : Այս բանը մեծ զարմունք մը պատճառեց ամենուն ու սկսան մեկնութիւն տալ և ըստի գուցէ յանիբաւի , թէ Առ Քայլը իւ Առ Քօքսի մէջ պաղութիւն կայ :

ԳՐԱԴԱՐԱՆ

Փարիզ 6 մոյսիսի : Պատուքաղմի համար եղած
տարեկան ծախքներուն վէճը լըմնցաւ ամսուս աւշի
օրը . Ճէղայիրի վելաբերեալ յօդուածին վրայով՝
անակնիսւլ հւանդով մը իսօսնցան . որու համար ա-
սանկ կը գրէ Ճռուանալ տէ Տէպա ըսված օրագրու-
թիւնը :

“Ա՞ ։ Փուլ և Ա ։ Ծիրասինը խնդրեցին կառաւ
վարութիւնէն որ իմացընէ իր միտքը թէ ի՞նչ օգուտ
կը յուսայ քաղել Ճ'էպայիբէն երբու մեր տէրու
թիւնը հաստատ ու ասլահով մնալու ըլլայ նէ հոն ։
Ո՞ւնք տւ կը հարցընէնք հիմայ Ճ'էպայիբու հա-
կառակորդներուն որ իմացընէն իրենց միտքը ։ Կու-
զե՞ն արդիօք որ ձեռքելնուս կլայ ։ Թո՛ղ համար-
ձակին ըսել ։ Թէ որ ուրիշ միտք մը ունին նէ , որն
որ իրենց խօսքին խառութիւնէն ևս յայտնի կիմաց-
վի , թո՛ղ մէկ զի ձգեն , ու հասարակաց կարծիքը
և մանաւանդ ազգային շահը առաջ տանելու փոյթ
ունենան . Թո՛ղ չի կոտրին մեր զինւորներուն սիրու ,
ու մեր առաջազգութիւնները չի ձգեն բնաւ երկ-
բայրութիւնն մէջ , որն որ ափբեկեցիներուն ընդգիւ-
մութենէն աւելի վտանգաւոր է մեզի : Ո՞ր ազգին

ԱՐԵՎԱՆԻ ԱՐԵՎԱՏԵՐ

Հարցուցին արդեօք իր աշխարհակալութեան սկսած
ատենը, թէ ի՞նչ պիտի ընես առ երկիրը որ ձեռք
ձգեցիր : Ու որ Մ.փրկիկ անպատճել երկիր մը չէր,
երբ ու տիրեցին անոր այնքան աղքար՝ Կարթագինեց
ցիր, Նոռմայցիցիք, Ա անդալք և Տաճիկք : Ինչո՞ւ
մեր ձեռքը անօդուտ տեղ մը պիտի ըլլայ :

“Ավրիկէի մէջ ունեցած տեղելմնիս բնաւ մեր
ձեռքէն ելլալու չէ . ոյս է Գաղղիսյի կամբը :
Խայց պէտք է որ օտարականնի պէս չի կենանք հոն ,
այլ իբրև մէկ ահաւելի տէր մը : Ճ'էզայիրի համար
հակառակութիւն ունեցողները զբար տեղը կաշխա-
տին , ու իրենց ըրած ջանքով ալ աւելի կը հաս-
տառեն աղջային կամեցողութիւնը : . . . Աերջա-
պէս ի՞նչ որ կուգեննէ թօ՛կ ընեն , գաղղիսկան Շի-
րիկէ մը պիտի մեայ միշտ , ինչոքէս որ անդղիական
Վսիս մը կոյ :

“Մէկ աղջ մը անստենը մեծ կը կոչվի , երբոր
կը հետեւի ան ձամբային , նեղութիւններու և ար-
իւն թափելու անգամ յանձնառու ըլլալով , որն որ
‘ախախնամութիւնը և իր խելքը կը ցըցունէ
իրեն :

ԱՊՐԻԼԻ

Պատրիս, Ի մայիս : Եսպարդէրո զօրսապետը
թագուհին փոխանորդ ընտրվեցաւ բոլոր մեծա-
մե Տնելուն միաբան հաւանութեամբը :

Երբոր երդում պիտի ընէը , ասանկ ըստ անոր
Արկուէլի՛, և խազահը :

“Աղջո՛ւմը ըրէ Կատուծոյ անուանը և սուրբ Վեհակ
“բանին վրայ, որ պիտի հնազանդիս և հնազանդեցընեն
“Սպանիայի միապետական օրինադրութեանը 1837 ին
“և տէրութեանը բոլո՞գ օրէնքներուն. ու ի՞նչ որ ընելու
“ըլլա՞միշտ աղքն օգուար պիտի փլնաւես, ու հաւա-
“տարիմ մընաս Ապանիսյի օգոստավիտու թագուհին
“Խղապէլի թ. անոր յանձնելով տէրութեան կառավա-
“բութիւնը չափահաս ըլլութւն պէս :

Եսփարդէլո զօրապէտը՝ ղուքսը Աիդգօրիայի
պատուախան տըլմաւ բարձր ձայնիւ ու ձեռքը Վւեց
տարանին վրայ ղնելով։

“Այսուհետեւ կը առաջ կը մատուցի առաջնորդ առաջնորդ համար . ո
“Թէ որ երդմանն հակառակ բան մը ընելու ըլլամ, թո՞ղ
“չե հնազանդին ինծի :
Կրկնեց “Ա, ախատահըլ : “Թձէ որ ասանկ ընես՝ Վասուան
“վարձատրէքեղի . բայց եթէ ըստներ ուդ հակառակ
“Վասուանոյ առջև պարտական ըլլամ :

Աս արարողութիւնը լրմնալէն ետե, Կափար զէրօ զօրսապետը հետեւեալ ատենախօսութիւնը ը բաւ:

“Qw'pn'nbk :

“Այլեն մէկքաղաքացիին կեանքը իր հայրինեացը կը
“վերաբերի: Ապանիայի ժողովուրդը կուզէ որ ևս շա-
“րունակ անորնուրիւմ իմ կեանքս ։ աւստի կը հնազան-
“դի ժանոր կամացը: Եթ մաերմութիւնը վերստին ցըցու-
“նելով ինծի, այս երկրորդ անդամն է որ կը պարտաւորի-
“զիս պահպանել իր օրէնքն երը, տերութեան օրինա-
“գրութիւնը և գեռահասակ որբ օրիորդի մը աթոռը:
“ Ժողովուրդին մաերմութիւնը և կանքը, բոլոր պաշ-
“տօնատարներուն փոյթը՝ իմ ջանացողութեանս հետը-
“միացած՝ աշխատութիւնը, անկախութիւնը, հասարա-
“կաց ըշքեկարգութիւնը և յանչողութիւնը պաշտպանվ-
“ու պիտի միշտ բարդութիւն ու ապագային փոփոխութիւննե-
“րէն:

“ Աս կերպով Ապանիսյի ժողովութղը իրեն արժանաւ-
ա որ երջանկութիւնը կը փայելէ . անտառենը իմ փափազս
ա ալ լցցած , ո բախ սիրով կը սպանեմ իմ կենացս
“ վերջին վայրկեանին , առանց վախնալու յեսադայից
“ դատաստանէն :

“Պատուրաղի մէջ պատրաստ գանըլվցայ միշտ իմ
“կեանքս զոհելու հայրենեաց համար, իբրև առաջն
“զինւորք բանակին, աս օրվան օրս առաջն առենակա-
“Ըըլլալ՝ ամենեին չեմ կրնար մոռնալթէ օրինաց
“արհամարհութիւննու ընկերական վիճակին անկար-
“գութիւնը տկար կառավագրութեան արդինքներն են:
“Եպոհովելիք ուրեմն, պարոններ, որ ես իմ պաշ-
“տօնիս վերաբերեալ գործառնութիւնները՝ սկրով և
“զգուշութեամբ՝ կատարելու սրտանց ջանք կընեմ, չեմ
“երկբ սյիր բնաւ որ դուք ալ օրինագրութիւն ո նեցող
“աթոռին խորհրդակից կը լսաք, որու վրայ կը հանդի՛ք
“փառքը և յանդութիւնը հայրենեաց :

Իղապէլ մագուշին ծնած է 10 հոկտեմբերի
1830 . ու օրինազրութեանը (քօնսթիթիւսիօնի)
56 երրորդ յօդուածին համեմատ իր թագաւորու-
թիւնը լնքնին կաւավարել ալիսի սկըսի) 0 հոկտեմ-
բերի 1844 : Ենատենը Կապարգէքո զօրապետին
իշխանութիւնը կը դադարի : 46 տարեկան է աս
վուսանորդ կաւավարիչը , որ մեանդ ամսյն զօրաց
ընդհանուր հրամանատակն է :

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ

Պատմութեալ բարդ երան և Վանքանի առնըլիւը :

Անցած շաբթը վաղինակուն շողենաւող՝
պարէէյ Օսայմ, կոչված օրագրութիւնը աւելիք, որ
մարտի 19 էն մինչեւ ապրիլի 19, հետագայ լուսե-
րը կուտայ:

“ Եշիօք անուն հրամանատարը տեսմալով որ
Ք.Քղզէն չխնայի գործակալը օրէ օր կը ձգդէ չե
առորագլուիք գոշանց թուղթը, ալ չի կրցաւ համշ
բերէլ . փառքալու 2 ինչ Ա.Ամեսիս շողինաւը խրկեց
Մաքսոյն, գոշեադբութեան օրինակուը, որու
համար անութիւն տույլ և հաստատելու խօսք տոված
էր յիշեալ դործակալը : Վ.Լ.Ամեսիսի նուապետը
հրաման ունէր որ մինչև 6 Պօգոյ կենայ Ք.Քղ-
չէնէն պատախան մը առնելու համար . բայց
7 ին Մաքսո գարճաւ առանց պատախանի, և
պատեց որ Պօգոյու բ'րդերը կշա՛լ ըրահ էին իր
մակոյկին վրայ, երբոր ցամաքը կը մօտիկն որ . առէ
սած էր նոս՛ւ որ բայց առողջանքը և բերդերը նոր
զօլքերով լիցած էին, մեկ կողմին ալ ուրիշ բ'ր-
ուսն կը շնիկին :

“ Ներկոյ պարագաները առաջնալով նաև երբ
“ հրամանատարը , որոշեց որ Ա . Ա հայութու-
“ թեանը կողմանէ լիսկատար իշխանութիւն ունի
“ յող պաշտօնատարին ծանուցանէ թէ միտք ունի
“ առաջերթալ իր նաև բավկ դէպի Պօդա : Ի իս
“ կատար իշխանութիւն ունեցողը զննցաւութիւն
“ ընէ , իր ձևուքը եղած միջնոցներովք իսկոյն ծանօ-
“ թութիւն տայ ասլագայ դիպուածներուն վրայով

«Հետևեալ օրը՝ Տիեզրվար, ք.Ք. Եղիշի կողման
նէ մէկը եկու Վ. Ա. Հայ հրամանառարին, ու խմացուց
թէ ալ առաստ է նու դաշն սպառաթիւնու ստորագրել։
կըսէր նու թէ երրոր Վ. Ա. Աստիքը Պօդս եկաւ, առ
պատուիլի նաւակիներէն արգելվեցայ ու չի կրցայ հաս
նն լու անոր որ առ լուրջ տայիր։ Վասնկ խօսքերով
խորամանկութիւն կը բանեցրնեին որ առն անցու
նն։ Ուստի փետրվար 14 ին Մհօ Տրիտոնիայի
հպատակներուն հետու յայտարարութեամբ ի-
մայուցին թէ վերատին սկսաւ թշնամութիւնը։

“ Առ հալատուի Անձին խորապես թիւն ըրաւ
“ Չինացոյ պաշտօնառարը զանցառութիւն ըրաւ
“ չի ստորագրեց որ բանին հաշոռութեան
“ դաշնաղը ութիւնը որ ըրած էր ։ Ա էհափառու
“ թեամիր լաւկառար իշխանութիւն ունեցողին հետ
“ երեկ կես օրեն ետքը թշնամութեան գործքից
“ վերատին սկսվեցան : Անացի գունդը՝ որ ամուր
“ պատճեշչի մը տակ կաշխատէր Վնունկօջի ետքի
“ զին եղած գետին ջրմուղը գոցելու, սաստիկ դար
“ նըլվելով յրուեցաւ անկեց . զուր տեղը զէմ կեց
“ ցան պատճեշչին լուն մեծ և փքը թնդանօթները
“ որոնք ութուն կտոր էին, ու հիմայ անանկ վիճան
“ կիմէջ են որ անկարելի է այսուհետեւ գործածել
“ զանանք . պատերազմականն կահկարսասիներն ալ
“ բոլորովին այրեցին : Վստամենը գլուխ տար ու ա
“ ունեց մարդ մը կորալնցունելու երկու ժամի մէջ,
“ կալիս Փրէկաթին հրամանառար Հերութքու
“ Անեմսիս շողենուը և ուրիշնաւել ես իր հրամա
“ նին տակը ունենալով : Գեռ տոսոյդ չենք զիսէր
“ թէ ո՛քափ մարդ կորալնցուցին թշնամիները :

Առողջապես • Ելիօն

“Գրեալլաթօփ Փուէկաթին մէջ Աւանկթօնելի
ժողովը, 12 փետրվարի 1841 :”

“13 ին “Ա, եմսիս շողենաւը և ուրիշ նաւակներ դռնդ մը զօրք ու իրեք թնդանօթ ցամաքը համեմ յին Ուանկղնի հարաւային կողմը : Ծննացիք անկաննե կերպով մը թնդանօթ կը նետէին գիշերը : Իսյա արշալցյար չի ծագած պատճեշ մը շննեցին անդղիա յիք ու իրենց թնդանօթները շարեցին . երբոր լուս ցաւ սկան սաստիկ կըտկ մը լնել թշնամիններու վրայ : Կէս օրվան մօտ հսմնալ յաջողակ ըլլուլով նըշան տըլին նաւերան որ երկաթ վերցըննեն . Կա միօքը իսկոյն Ուանկղնեկի հիւսիսային կողմը յար ձափեցաւ, ու անոր ետեէն գացին Ասմարանկ, Տրի իտ, Ա. Ելէլլէյ, Ախլիքնը, և Վատեսդ կոչված նա ւերը . Պէտքէկէյ, Վէլլիքնը, և Վատեսդ կոչված նա թնդանօթ նետել Վնունէկհոյի բերդին վրայ : Կէ օրվան առունը անդղիական նաւերը ամմենը մէկէ շոշունակ կըտկ կընեին . Ա. Էմսիս ու Վատեսկաս կար շողնաւերը նոյն առենը խելլը նաւակներով Ուանկղնեկի կողմը մօտիկցան, ցամաքը զօր հանեցին . քանի մը ժամ անցնելին ետքը բոլ ու հոսքութան տիրեցին անդղիակար :

„Քոմիտասը Վլհովը հետագայ կերպով կը ծանուած առ առ պահպակ:

յանեւ այս գործը :
« Պօդա Ա-իկիսիսի ընըզելուն տիրեցին առ
« անդղիացիք ,ու քանի մը հարիւր հոգի գերի թը
« նէցին . թշնամին բոլորավին խորտակված տմմա
« կողմէն կը փախցի . մինչև աս վայրին անո մեր կոր
« մանեւ մարդ կորսրված չէ :

” Առաջադրեալ է Եղիօդ : ”

